

*Топорецька Зоряна Миколаївна,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, кандидат
юридичних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОРД ДЛЯ ОТРИМАННЯ ОРИГІНАЛІВ ДОКУМЕНТІВ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ

КПК України в ч. 3 ст. 99 вимагає, щоб сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надавали суду оригінал документа [1].

Нагадаємо, що Закон України Про оперативно-розшукову діяльність» №2135 [2] в п. 4 ч. 1 ст. 8 дозволяє оперативним підрозділам ознайомлюватись з різними документами а робити з них копії. При цьому витребування оригіналів документів може бути здійснено лише з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому КПК, з залишенням особі копій таких документів та опису вилучених документів Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України. Тобто в рамках ОРД не може бути вилучено первинні документи організатора азартних ігор, які підтверджують прийняття ставок (купівлю фішок), повернення ставок та виплачу виграшу, а такі оригінали можуть бути вилучені лише в кримінальному провадженні.

Ч. 3 ст. 93 КПК України передбачає можливість отримання документів через процесуальну дію витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок.

Але, зокрема, ч. 7 ст. 17 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» передбачає можливість витребування документів з ліцензійних справ лише на підставі судового рішення [3]. Пункт 85.5 статті 85 Податкового кодексу України передбачає, що забороняється вилучення оригіналів первинних, фінансово-господарських, бухгалтерських та інших документів за винятком випадків, передбачених кримінальним процесуальним законодавством

[4]. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» передбачає передачу правоохоронним органам лише узагальнених матеріалів – відомостей про фінансові операції, що були об'єктом фінансового моніторингу і за результатами аналізу яких у спеціально уповноваженого органу виникли підозри [5]. Закон України «Про банки і банківську діяльність» передбачає можливість розкриття банками банківської таємниці органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, органам Національної поліції України, Національному антикорупційному бюро України, Бюро економічної безпеки України, Антимонопольному комітету України, Національному агентству з питань запобігання корупції, Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, - на їхні запити щодо банківських рахунків клієнтів та операцій, проведених на користь чи за дорученням клієнта, у тому числі операцій без відкриття рахунків, а саме відомості на конкретно визначену дату або за конкретний проміжок часу та стосовно конкретної юридичної або фізичної особи, фізичної особи - підприємця про: наявність рахунків, номери рахунків, залишок коштів на рахунках, операції списання з рахунків та/або зарахування на рахунки, призначення платежу, ідентифікаційні дані контрагента (для фізичних осіб - прізвище, ім'я та по батькові, ідентифікаційний номер платника податку; для юридичних осіб - повне найменування, ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), номер рахунку контрагента та код банку контрагента (п. 3 ч. 1 ст. 62 Закону) [6]. Якщо ж потрібна більша кількість інформації, її отримання може бути здійснено лише за рішенням суду.

Таким чином матеріали ОРД, в яких містяться копії документів, а також відомості про те, в кого знаходяться ці документи можуть бути використані для прийняття процесуального рішення про застосування заходу забезпечення кримінального провадження тимчасовий доступ до речей та документів, що передбачено ст. 160 КПК України.

Рішення про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження приймається слідчим суддею ч судом на підставі клопотання сторони кримінального провадження. Слідчий має право звернутися із зазначеним клопотанням за погодженням з прокурором.

У клопотанні, зокрема, зазначаються речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати; підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні; обґрунтування необхідності вилучення речей і оригіналів або копій документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження [1].

Матеріали ОРД зазвичай містять інформацію та копії різних документів, а також вказівку на те, де їх можна отримати. Слідство можуть цікавити такі документи:

- документи організатора азартних ігор (ліцензійні: наявність ліцензії, наявність дозволу на відкриття наземного грального закладу, ліцензії на гральне обладнання, правила проведення певних азартних ігор, де визначається порядок визначення переможців, строки виплати виграшів, документи щодо проведення ідентифікації відвідувача грального закладу тощо; бухгалтерські: насамперед первинні документи, що свідчать про отримання певної суми виручки (коштів від прийняття ставок) та здійснення певних виплат доходу у вигляді виграшу для конкретного гравця; довідки про виграш на певну суму; дані онлайн системи організатора азартних ігор за певний період, де вказуються факти випадіння виграшної комбінації в певну дату і час; фінансові: фінансова та податкова звітність організатора азартних ігор щодо сум нарахованих та виплачених виграшів за певний період; документи СПФМ (суб'єкта первинного фінансового моніторингу), яким є організатор азартних ігор і які він повинен вести під час встановлення ділових відносин та під час вчинення операцій з клієнтами, що підпадають під фінансовий моніторинг).

- документи органів податкової служби: щодо організатора азартних ігор – подана податкова звітність щодо нарахованих та виплачених в певний період доходів фізичним особам (нагадаємо, що на сьогодні звіт організатора азартних ігор щодо доходів у вигляді виграшів (призів) є персоналізованим і передбачає вказівку отримувача такого доходу); щодо фізичної особи – клієнта (подана клієнтом податкова декларація про доходи і майновий стан, видані податковими органами податкові повідомлення – рішення, об'єкти оподаткування платника податку; сплачені за звітний період податки з певних операцій (придбання чи продаж нерухомого майна, транспортних засобів, здавання майна в оренду тощо)).

- документи банків щодо організатора азартних ігор та підозрюваного: банківські рахунки, фінансові операції між певним

організатором (організаторами) та підозрюваним, суми операцій, періодичність операцій, коди платежів, есквайри);

- документи КРАІЛ – матеріали ліцензійної справи за для вивчення і співставлення з документами організатора і виявлення можливих фактів подання недостовірної інформації для отримання ліцензії; документи щодо проведення моніторингу та контрольних заходів організатора азартних ігор; скарги до КРАІЛ на організатора азартних ігор одо порушення ним законодавства тощо.

- матеріали органів фінансового моніторингу (Міністерства фінансів, яке є уповноваженим органом державного контролю за організаторами азартних ігор як СПФМ; дані Державної служби фінансового моніторингу щодо виявлених підозрілих фінансових операцій організатора азартних ігор чи підозрюваного вжиті заходи.

Такі вилучені документи, якщо вони міститимуть відомості, які дають підстави стверджувати про вчинення злочинів, пов'язаних з гральним бізнесом можуть стати підставою для оголошення підозри, проведення допиту підозрюваного, пошуку співучасників, їх затримання оголошення підозри та допиту, проведення обшуку в гральному закладі, офісі організатора азартних ігор та за місцем проживання підозрюваних.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1588>.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

3. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.

4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

6. Закон «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.